

Kur'ân'ı doğru okuma ve analiz (Şiddet Bağlamında)

A. Cüneyt Eren

Doç. Dr.; Dokuz Eylül Ün. İlahiyat Fak.

Kur'ân, Kelamullah olması cihetiyle ve yine kendi beyanıyla Haktır. Cenab-ı Hakkın sonsuz rahmetinin biz kullarına bir iltifâtâtıdır. Gayb âleminden seslenen ezeli hitâbatı ile şehadet âleminin sınırlı çizgilerine hapsedilmiş biz kullarına bilmediklerini öğretir, o ana kadar hiç duymadıklarını işittirir, kör gözleri açar, dünya ve ahreti adına rehberlik, mürşidlik ve mürebbilik yapar. İşaret ettiği değerler mecmuası ile insanlığını hatırlatır, insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyetin mâ ve ziyası olur.

"Eğer biz doğru İslâmiyeti ve İslâmiyete lâyık doğruluğu ve istikameti göstersek, bundan sonra onlardan fevc fevc dahil olacaklardır." Münazarat, s.86

Özet

Kur'ân, insanı 'insan' kılacak değerler manzumesidir ve Cenab-ı Hakk'ın kullarına dünya ve ahiret saadeti teminini hedefler. Bununla birlikte günümüzde Kur'ân farklı yorumlamalara ve tartışmalara tabi tutulabilmektedir.

Kur'ân ayetlerinin taşımış oldukları manâlar, Arapça'nın zenginliğinden farklı yorumlanmalara müsaittir. Kur'ân'ın doğru anlaşılıp yorumlanmasının belli başlı bazı kriterleri olmalıdır. Belki de doğru anlamamanın şartları arasında ona arniyet ve önyargıyla yaklaşmamak, ayetin zahiri

*Kur'ân, insanı
'insan' kılacak
değerler
manzumesidir.
Bunlar bazen
anayasa, bazen
ahkâm, bazen
va'z-u nasihat
vb. ünvan ve
başlıklarla takdim
edilse de ortak
noktaları Cenab-ı
Hakk'ın kullarına
dünya ve ahiret
saadeti teminini
hedefler.*

mânâsından uzaklaşmamak, ona bir bütün halinde yaklaşmak, Cenab-ı Hakkın murad ettiği ana mesajı yakalamaya çalışmak sayılabilir.

Bildirimizin çerçevesi, Kur'ân'ı doğru okuma yollarını tahlil ederek Kur'ân'ı şiddetle özdeşleştirmeye çalışan zihniyetin ileri sürdüğü iddiaları ve bu iddiaların analizi şeklinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kur'ân , şiddet, cihat, kadın, nüşuz, dinde zorlama

Giriş

Kur'ân, insanı 'insan' kılacak değerler manzumesidir. Bunlar bazen anayasa, bazen ahkâm, bazen va'z-u nasihat vb. ünvan ve başlıklarla takdim edilse de ortak noktaları Cenab-ı Hakk'ın kullarına dünya ve ahiret saadeti teminini hedefler. Her ayet, bu temel gaye ve hedefi gerçekleştirmek için nâzil olmuştur.

Kur'ân ayetlerinin taşımış oldukları mânâlar, Arapça'nın zenginliğinden farklı yorumlanmalara müsaittir. Aslında bu yorumlar genellikle şekil yönüne bakan ihtilafa girer. Yorumlar da birbirini nakzedici değil, tamamlayıcı özelliktedir. Diğer bir ifadeyle Kur'ân'ın mânâsı küllî olup, onu yorumlamaya çalışan, kendi kapasitesi çerçevesinde bu küllî mânâlardan bir veya bir kaçını alıp, ona göre izahını yapabilir. ez-Zerkeşi bu konuyla ilgili olarak naklettiği beyitte şöyle der: Her ne kadar ibarelerimiz farklı da olsa, senin güzelliğin birdir. Her birisi aynı güzelliğe işaret etmektedir.¹ Bu sebeptendir ki asırlardır Kur'ân'ın binlerce cilt tefsir ve yorumları yapılagelmiş, her birisi de Kur'ân'ı farklı özelliği ile takdim etmiştir. Bu özellik ayrıca Kur'ân'ın alemşumüllüğüne ve mucizevî bir kitap olduğuna delil teşkil eder.

Kur'ân'ın doğru anlaşılıp yorumlanmasının belli başlı bazı kriterleri olmalıdır. Belki de doğru anlamamanın en önemli şartı, ona artniyet ve önyargıyla yaklaşmamak olsa gerektir. Önyargı, ister iyi niyetli, ister kasıtlı olsun; muhatabın Kur'ân'dan umut edilen istifadesine mânidir. Örneğin herhangi bir ideolojiye sahip bir kimsenin, görüş ve yaşantısı hakkında belli bir alt yapı oluşturduktan sonra Kur'ân'a başvurup, kendisine destek mahiyetinde hüküm arayışına girmesi, Kur'ân'ı anlama yerine onu tahrif etmiş olması demektir.

Kur'ân-ı Kerim'i doğru anlamamanın bir diğer şartı delile dayanmadıkça ayetin zahiri mânâsından uzaklaşmamaktır. Bununla birlikte aşikâr bir zorlama yapmamak kaydıyla ayetin içerdiği asıl mânânın dışına çıkılarak ulaşılan işâri mânânın da muteber olacağı muhakkaktır.

Kur'ân-ı Kerim'i doğru anlamamanın bir diğer şartı da, ona bu anlamda bir bütün halinde yaklaşmaktır. Zira Kur'ân ayetleri buldukları farklı sûreler içinde dahi Kur'ân'ın bütün sûre ve ayetleriyle bütünlük arz etmektedir. Bu hususiyetiyle Kur'ân'ın bütün ayetleri arasında tam bir münasebet bulunmaktadır. Aksi takdirde, sadece tek bir ayet veya birbirini takip eden ayetler grubunu, Kur'ân'ın bütünlüğünden soyutlayarak anlamaya çalışmak, hatalı yorumlara sebebiyet verecektir.

1. ez-Zerkeşi Bedreddin, el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut, ts., II, 160.

Kur'an-ı Kerim'i doğru anlama yolunda bir diğer önemli husus, ayetin bahsini ettiği asıl konuyu, Cenab-ı Hakkın murad ettiği ana mesajı yakalamaktır. Ayette yer alan ifadeler çoğu zaman, verilmek istenen mesajı kuvvetlendiren yan cümlecikler olabilir. Veya asıl mesajın yanında birkaç fer'i mesaj yer alabilir. Kur'an-ı Kerim'i doğru anlama için, bir sözün söylenmesine esas teşkil eden hususların bilinmesi gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle sözün irâdına sebep olan şey, yani ayetin üzerinde dönüp durduğu husus ve 'menat'ın bilinmesi sözün anlaşılması için şarttır.

Dili Arapça olan ve diğer dillere nisbeten belâgatta zirvede olan Kur'an-ı Kerim'de de mecâz sıklıkla kullanılmış, verilmek istenen mesaj bu sanatla takdim edilmiştir. Sözün hakikat mi, mecâz mı olduğu anlaşılmadan murad edilen manânın anlaşılması mümkün değildir. Bunların bir kısmı herkes tarafından kolayca anlaşılabilir türde iken, bazıları ancak dil uzmanları tarafından anlaşılabilir. İşte Kur'an'ın doğru anlaşılabilmesi için dilin sahip olduğu üslûb ve özelliklerinden sayılan bu ilmin bilinmesi kaçınılmazdır. Yukarıda kısaca zikretmeye çalıştığımız başlıklar Kur'an'ın doğru anlaşılmasına birer engel olarak tarih boyunca karşımıza çıkmış ve gerçek muhataplarını bulana kadar, farklı gerekçelerle de olsa çıkmaya devam edecektir. İslâm'ın dirahşan çehresini doğru tanıma-tanıtma önce Müslüman olarak sonra da belki de bu sahada üstlenilen misyon gereği üzerimizde bir vazife olsa gerektir. Müslüman olarak, zira Kur'an'ımız bizim üzerimizden anlaşılmaktadır.

Bildirimizin çerçevesi, Kur'an'ı şiddetle özdeşleştirmeye çalışan zihniyetin ileri sürdüğü iddialar ve bu iddiaların analizi şeklinde olacaktır. Bu arada doğru kıyaslama yapabilme adına dinlerin şiddete yaklaşımı da arka planda kısaca değerlendirilmiş olacaktır.

I. Kur'an ve şiddet

Kur'an'ı şiddetle ilişkilendiren ve onda meşru bir zemin bulmaya çalışan zihniyetin kullandığı argümanlar alt başlıklar altında sırasıyla şunlardır:

- a. Kur'an ve Cihat Kavramı
- b. Kur'an'da Kadına Yönelik Şiddet İddiası
- c. İslâm (Ceza Hukukun)da Olduğu İddia Edilen Şiddet İçerikli Ayetler
- d. Uhrevi Şiddet Figürleri

A. KUR'ÂN VE CİHAT KAVRAMI

a1. Kavramsal Çerçeve

Kur'an'da cihadı konu edinen ayetlere bütüncül yaklaşmadığı takdirde İslâm'ın muzaffer olması için mutlak olarak kâfirlerle savaşmayı emrettiği şeklinde yorumlanabilmekte ve böylece İslâm'a çok büyük haksızlık yapılmaktadır.²

Kur'an'da cihadı konu edinen ayetlere bütüncül yaklaşmadığı takdirde İslâm'ın muzaffer olması için mutlak olarak kâfirlerle savaşmayı emrettiği şeklinde yorumlanabilmekte ve böylece İslâm'a çok büyük haksızlık yapılmaktadır.

Arapça bir kelime olan 'cihad' genel olarak din-i mübîn-i İslâm'ı tanıtmaya, sahip olunan değerleri anlatma veya hatırlatma, bu bağlamda insanı yaradanı ile buluşturmak, onunla arasındaki engelleri ortadan kaldırma adına cuhd ve gayretlerinin genel ünvanıdır.

Arapça bir kelime olan 'cihad' genel olarak din-i mübîn-i İslâm'ı tanıtmaya, sahip olunan değerleri anlatma veya hatırlatma, bu bağlamda insanı yaradanı ile buluşturmak, onunla arasındaki engelleri ortadan kaldırma adına cuhd ve gayretlerinin genel ünvanıdır.

Kelime olarak (c-h-d) fiil kökünden gelen bu çabalar aslında genel olarak üç başlık altında değerlendirilir.

Bunlardan ilki ilim, fikir, sanat, edebiyat vb. alanlarda yürütülen çaba ve çalışmalar olup insanları İslâm'ın işaret ettiği hak ve hakikate, hakkaniyet ve adalete, maruf ve ihsana yöneltmek olduğu sürece bu çaba cihad mesabesinde 'cehd'dir. Esasında İslâm ile insan arasındaki engelleri kaldırmanın en etkin yolu bu düzeylerde olan çabalardan geçer, çünkü bu sayede önyargılar kırılır, batıl inançlar tashih edilir, böylelikle insan hak, hakikat ve hakkaniyetle yüz yüze gelir.

İkincisi, nefis muhasebesi olup buna kişinin kendi istek ve tutuklarına, egosuna, hırs ve ihtiraslarına karşı yaptığı 'mücadele'dir.

Sonuncusu ise bir dış saldırıya karşı mukavemet anlamında cihad/kital'dir. Ancak yukarıda da temas edildiği üzere cihad denildiğinde akla hemen kital/savaş gelmektedir. Oysa savaş, İslâm'ın mecbur kalmadıkça tevessül etmediği son çare bir yoldur.

'Efendimiz (asm)'in sekiz bin civarındaki risalet günlerine kıyaslandığında aktif savaşmak zorunda kaldığı Bedir, Uhud ve Huneyn gibi en temel savaşlarının ikinci günü yoktur ve süre açısından bunlara bakıldığında bir günün ancak yarısını meşgul ettiği görülmektedir. Münferit karşılaşmalar söz konusu olsa da Hendek'te savaş olmamıştır. Ahzab ordusu gelmiş ve yaklaşık yirmi gün bekledikten sonra eli boş olarak geri dönmek zorunda kalmıştır. Huneyn'e bakıldığında onun da birkaç saatte sona erdiği anlaşılmaktadır. Huneyn'in devamı niteliğindeki Taif ise bir kuşatma hüviyetinde kalmış, Efendimiz (asm) neticeye gideceği yerde kuşatmayı yarıda bırakarak geri çekilmiştir. Beni Kaynukâ, Beni Nadir, Beni Kurayza ve Hayber kuşatmaları birer savaş değil, isyan kapsamında değerlendirilebilecek birer terör hareketleridir. Savaşın olmadığı İkinci Bedir ve Tebukü de dâhil edecek olursak Asr-ı Saâdet'in gündemini savaş, toplamda 144 gün meşgul etmiştir. Bu kadar harekât, kuşatma ve karşılaşmaya rağmen Efendimiz'in bulunduğu ortamlarda yaşanan can kayıpları da dikkat çekicidir; 108 şehid ve 11 ölü. Mekke Fethi, kuşatma ve seriyyeleri de buna ilave ettiğimizde ise toplam 217 şehid ve karşı taraftan öldürüldüğü bilinen 287 insan vardır.³

Bediüzzaman da, Tevbe Suresinde geçen 111. ayetinin ("Allah, Cennet karşılığında müminlerden mallarını ve canlarını satın almıştır. Allah yolunda savaşır, öldürür ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat, İncil ve Kur'ân'da onlara vadettiği bir haktır... Sözünde durmak için Allah'tan daha iyi kim olabilir? İşte ey müminler! Yaptığınız bu alışveriş ile müjdelenin, sevinin. Çünkü en büyük kazanç budur.") tefsirini yaparken bu cihadı nefisle mücadeleye yardımcı olacak unsurlarla izah eder.

Ona göre 'nefis ve malını Cenâb-ı Hakka satmak ve ona abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, pek şerefli bir rütbedir. Cenab-ı

Hakkın insana dünyada verdiği mal ve can içinde, “cisim, ruh, kalb ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayal gibi zahiri ve bâtinî hasseler” vardır. Ona göre bu fırtınalı dünya yüzünde bütün bunlar elimizden çıkacak, fani olup kaybolacak. Bunları bakiye tebdil edip, ibka etmek çaresini ise Kur’ân bu ayetiyle gösteriyor. Hem de beş mertebe kârlı bir surette. Bu da ancak emaneti hakiki sahibine satmakla olur. Ardından karşılığında “cennet gibi bir fiyat verileceğini söyler.

“Elinizde olan emanetimi bana satınuz. Tâ, sizin için muhafaza edeyim, beyhûde zâyî olmasın. Hem, muharebe bittikten sonra size daha güzel bir sûrette iade edeceğim. Hem, güya o emanet malınızdır; pek büyük bir fiat size vereceğim. Hem, o makine ve fabrikadaki âletler, benim namımla ve benim tezgâhımda işlettilirilecek. Hem fiatı, hem ücretleri, birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz, âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masârifâtını tedârik edemezsiniz. Bütün masârifâtı ve levâzımâtı, ben deruhde ederim. Bütün vâridatı ve menfaatı size vereceğim. Hem de terhisat zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr... Eğer bana satmazsanız, zâten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindeki muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacaktır. Hem beyhude gidecek, hem o yüksek fiattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzık, kıymetdar âletler, mîzanlar, istimal edilecek şâhâne madenler ve işler bulmadığından; bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasaret içinde hasaret... Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim namımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başı bozuğa bedel, âli bir pâdişahın has, serbest bir yaver-i askeri olursunuz.”⁴

a2. Savaş

İslâm tarih kitaplarına tarafsız olarak göz atıldığında İslâm’ın şiddet dini olduğu, savaşlarla yayıldığı ve başka inanç sahiplerine karşı hoşgörülü olmadığı türünden bir iddianın İslâm ve Müslümanlara karşı yapılan hak-sızlıkların belki de en büyüğü olduğu görülecektir.

İslâm hukukunda insanlar arasındaki münasebetlerde barış esastır. Savaş, millet veya ferdin varlığını tehdit eden mütecavizleri bertaraf ve meşruiyeti muhafaza için mecburiyetten yapılan bir çeşit savunma aracıdır. Kur’ân’ın savaşa izin veren ayetleri savaşa karşı savaş yaklaşımıdır.⁵ Mecbur kalınmadıkça da ona müracaat edilmez. Bu hususta Mümtehin Suresi 8 ve 9. ayetlerde meâlen şöyle denilmektedir:

4. Nursi, Bediüzzaman Said, *Sözler*, 27, İstanbul, 1994); Konuyla ilgili ayrıca bkz. Atilla Yargıcı, Cihad Ayetine Farklı Tefsirlerin Yaklaşımı, *Köprü Dergisi*, Bahar 96 [54. Sayı]

5. Bkz. Bakara, 190-191-193; Enfal 39, Hac, 39-40. Örneğin aşağıdaki ayet siyak-sibakından, indığı ortam ve şartlarından kopuk olarak ele alındığından yanlış anlaşılabilir, İslâm’ın şiddet dini olduğu, savaşlarla yayıldığı ve başka inanç sahiplerine karşı hoşgörülü olmadığı gibi dezenformasyon yapılmıştır:

“Size karşı savaşanlarla, savaşın. Sakın aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke’den) siz de onları çıkarın. Baskı ve işkence adam öldürmekten daha kötüdür. Onlar sizinle savaşmadıkça Mescid-i Haram’da siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar orada size savaş açarlarsa derhal onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte böyledir. Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse (şunu iyi bilin ki) Allah çok affedicidir, çok merhametlidir. Baskı ve işkence tamamen yok oluncaya ve din Allah için (uygulanır) oluncaya kadar onlarla savaşın. (Baskı ve işkenceden) vazgeçerlerse zalimler hariç (kimseye) düşmanlık ve saldıri yoktur.

Oysa bir metnin ve özellikle de insanlığı dalâletten hidayete çıkaracak İlahî bir metin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi o metnin bağlamı ile değerlendirilmesini gerektirir. Özellikle ayetleri indikleri ortam ve şartlardan kopuk olarak ele alıp üzerine hüküm bina etmek, hataya düşme oranını çok daha yukarılara taşıyacak, isabet etme oranını da o derece zayıflatacaktır. Bu bakımdan, ayetleri doğru ve sağlıklı anlayabilmek için, ayetlerin kendi çerçevesi, siyak-sibakı ve Kur’ân’ın kendi bütünlüğü çerçevesi hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

“Elinizde olan emanetimi bana satınuz. Tâ, sizin için muhafaza edeyim, beyhûde zâyî olmasın. Hem, muharebe bittikten sonra size daha güzel bir sûrette iade edeceğim.”

O halde savaş
ızdırari bir durum
olup mecbur
kalınmadıkça
tevessül edilmez,
savaşa girilmişse
de zaruriyat
dışında kan
dökülmez.

'Allah sizi, dîn hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkar-
mayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men'etmez.
Çünkü Allah, adalet yapanları sever. Allah sizi, ancak sizinle din hakkında
savaşıyor, sizi yurtlarınızdan çıkararak ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle
dost olmaktan men'eder. Kim onlarla dost olursa, işte zalimler onlardır.'

O halde savaş ızdırari bir durum olup mecbur kalınmadıkça tevessül
edilmez, savaşa girilmişse de zaruriyat dışında kan dökülmez. Örneğin yaş-
lılar, kadınlar, çocuklar, eli silahsız siviller hedef değildir ve hayat hakla-
rı vardır. Hatta hayvan, yaş ağaç gibi canlı cinsinden hiçbir şeye ilişilmez.
Diğer bir tabirle insanîdir. Yine bu hususta Bakara, 190. ayette şöyle der:
'Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın; fakat haksız yere saldırmayın,
çünkü Allah, saldırganları sevmez.'⁶

Efendimiz (asm) 23 senelik peygamberlik döneminde kendi emir ve
komutasında 27 gazveye iştirak etmiştir. Bu gazvelerden sadece dokuzunda
çarpışma meydana gelmiştir. Kendisinin iştirak etmeyip bir sahabi komu-
tasında göndermiş olduğu seriyyelerin sayısı da farklı rivayetlerle birlikte
yaklaşık 35-70 arasındadır. 23 senelik zaman dilimi içerisinde bütün bu
savaşların toplam süresi 1 sene 2 ay kadardır. Ve gerçek olan şu ki bu süreç
içerisinde Müslümanlardan şehit düşen 138 iken, müşriklerden öldürülmüş
olan da 216 olarak görülmektedir. (Bu sayılara savaş kavramı dışında kal-
dıkları için Bi'ri Maune, Rec'i olayları ile Kurayza dâhil değildir.) Yani bu
savaşların birçoğunda hiç kan dökülmemiştir. Şimdi bu sayılar göz önünde
bulundurulacak olursa zikredilen savaşların dünya savaş tarihindeki en az
kan dökülen savaşları olduğu anlaşılacaktır.

Bu arada 'Cihad ve savaşla ilgili ayetleri bir bütün olarak ele almayan
bazı kişiler, "...müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün..." gibi ayetleri, dar
çerçevede ele alarak yanlış neticelere varmaktadır. Bahsinde bulunduğumuz
ayetin evvelinde, "Haram aylar çıktığında" kaydı vardır. Arap yarımadasın-
daki müşriklere, ya İslâm'a girmeleri, ya da kendileriyle savaşılacağı bildiril-
miş, düşünmeleri için de dört ay müddet verilmiştir. (Tevbe, 1-3)

Ayetin sonunda ise, tevbe edip namazlarını kılmaları, zekâtlarını verme-
leri halinde serbest bırakılacakları anlatılmakta, "Şüphesiz Allah Gafur'dur,
Rahîm'dir" ifadeleriyle bitirilerek, Allah'ın affedici, merhametli olduğu na-
zara verilmektedir.

Bir sonraki ayet ise şöyle der: "Eğer müşriklerden biri senden eman di-
lerse ona eman ver. Ta ki Allah'ın kelamını dinlesin. (Müslüman olmazsa)
sonra onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar, bilmeyen
bir kavimdir." (Tevbe, 6) Bu ayette, müşrikler hakkındaki İlâhî rahmetin
eserlerini açıkça görmek mümkündür. Müşriklere, bu dinin güzelliğini
görmek, Allah'ın kelamını dinlemek fırsatı verilmelidir. Çünkü, onlar bu
dini bilmeyen bir topluluktur. Onlardan bu niyetle gelip görmek isteyenlere
eman verilir, yani emniyet içinde olduğu bildirilir. Gelir, görür, dinler ve
isterse kabul etmeyebilir. Kabul etmediğinde, "sen müşriksin" denilip öldü-
rülmez. Emniyet içinde olacağı yere ulaştırılır.

Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde kıtal (savaş) ayetleri incelendiğinde, karşımıza çıkan tablo işte budur. Durum böyleyken, bu ayetlerden "Kur'an'da inanç hürriyeti yok", "Kur'an, Müslüman olmayanlardan başkasına hakk-ı hayat tanımaz" gibi hükümler çıkarmak, hem Kur'an'ın esaslarına, hem de tarihi realiteye zıttır. Zira, Hz. Peygamber (asm), hem kitap sahibi olanlarla, hem de kitapsız Araplarla barış ve saldırmazlık anlaşmaları yapmış ve bunlara riayet etmiştir. Sonraki dönemlerde de uygulama aynı minval üzere olmuş, gayr-i Müslim azınlıklar, cizyelerini (vergilerini) vermeleri, kanunlara uymaları şartıyla, İslâm devletleri bünyesinde rahatça yaşamışlardır.⁷

Dersini Kur'an'dan ve onun canlı tefsiri Efendimizden alan Bediüzzaman da savaş 'açlık ve tahribat ve israfat'a sebep olarak görür:⁸ 'Kur'an'da düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden bahseden Felak Suresi'nin 4. ayetinin tefsirinde, Said Nursî bu bölümü savaş taraftarı siyasilerin ve onların kontrolündeki haber medyasının, kendilerine hizmet eden propagandaları ve diplomatik entrikaları ile ilişkilendirmiştir. Onun belirttiğine göre, insanoglunu geri götüren ve insanlığın ilerlemesini durduran I. Dünya Savaşının sorumluları da yine böyle politikacılar ve medya patronları idi. Onun ifadeleriyle; "...siyasî diplomatların, radyo diliyle herkesin kafalarına sihirbaz ve zehirli üflemeleriyle ve mukadderat-ı beşerin düğme ve ukdelerine gizli plânlarını telkin etmeleriyle bin senelik medeniyet terakkiyatını vahşiyâne mahveden şerhlerin vücuda gelmeye hazırlanmaları tarihine tevâfuk ederek [mealen-düğümlere üfleyen büyücüler]'in tam mânasına tetâbuk eder."⁹

B. KUR'ÂN'DA KADINA YÖNELİK ŞİDDET İDDİASI

b1. Kadına Şiddet Bağlamında Dövülebilirliği İddiası

Kur'an-ı Kerim ferdin, ailenin ve toplumun dünyevî ve uhrevî mutluluğu için prensipler içeren İlahî bir kelimedir. İman, ibadet, ahlak ve toplum gibi temel ilkeler yer almaktadır. Buna rağmen Nisa 34'de yer alan

"Nüşûzlarından korktuğunuz eşlerinize önce öğüt verin, (vazgeçmezlerse) sonra onları yataklarında yalnız bırakın ve (bu da fayda vermezse onları dövün. Şayet size itaat ederlerse, onların üzerine gitmeyin. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür."¹⁰ ayetinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanan yaklaşımla erkeklerin eşlerini yeri gelince dövebilecekleri şeklinde bir iddia ileri sürülmektedir.

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu dönemde Hz. Muhammed'in de üyesi olduğu toplum yeniden dirilişi (ba's) reddeden ve ahlakî değerlere yabancılaşmış cahilî bir toplumdur. İşte Kur'an'ın yukarıda ifade edilen prensipleri öncelikle ilk muhatabı, cahilî olan bu seviyedeki in-

*Bilindiği üzere
Kur'an-ı Kerim'in
nazil olduğu
dönemde Hz.
Muhammed'in
de üyesi olduğu
toplum yeniden
dirilişi (ba's)
reddeden ve
ahlakî değerlere
yabancılaşmış
cahilî bir
toplumdur.*

7. Eren Şadi, *Cihad Konusunda Yanlış Anlaşılan Üç Ayet ve Üç Hadis*, Köprü Dergisi, Bahar 2006 [94. Sayı]

8. Bediüzzaman Said Nursî, *Lem'alar*, Yirmi Altıncı Lem'a, Yeni Asya Neşriyat, Germany, 1994, s. 151.

9. Nursî, *Şualar*, Meyve Risalesi, On Birinci Mesele, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 239; bkz. S. J. Thomas

Michel, *Bediüzzaman'ın Düşüncesinde Savaş ve Barış*, Köprü Dergisi, Bahar 2003 [82. Sayı]

10. Nisa 34. Kocasına itaatsizlikte direten ve onun haklarını korumayan kadına burada sayılan üç işlem uygulanabilir. Eğer bir uyarma kâfi geliyorsa, gerisini yapmak doğru değildir. Dövmeye izin verilse de bu, yüze yapılmamak ve yara bere bırakacak tarzda olmamak şartıyla caizdir. Hz. Peygamber (asm) isteksiz olarak, sırf aile nizamını temine vesile olsun diye dövmeye izin vermiştir. Yani, Hz. Peygamber, âyete getirdiği açıklamada, bu dövmeye işinin son derece sınırlı olduğunu bildiren çok sayıda talimat vermiştir. Bunlardan biri de: 'Darben gayre müberrih' yani 'şiddetli olmayan, hafifçe' olmasıdır ki, meali Hz. Peygamberin bu tefsirine göre verdik.

Nüşûz, 'neşeze' kökünden mastar olup, kelime 'yeryüzünde yüksek bir mevki' anlamına gelmektedir.

Kelimenin çoğulu

Neşz/neşez'dir.

Arapçada başka yerlerle karşılaştırıldığında daha yüksek olan yerlere 'nüşûz' denir.

sanlardı. Kur'ân, öncelikle Allah'a, peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe ve meleklerle iman gibi hususlardan oluşan iman hakikatlerini açıklamakla başladı. Çünkü ibadet, ahlak ve muamelât gibi konular ancak inanç esaslarının yerleştirilmesinden sonra ve özellikle ileri tarihlerde hükme bağlandı. İşte yukarıda ifade edilen muhatabın konumuna göre kısmen tavsiye ve kısmen de emir muhtevalı 'Onları (kadınları) dövünüz!' farziyeti de Medine döneminde vahiy sürecinin son aşamasında inmiştir.

Nüşûz Kelimesinin Lügat Anlamı

Nüşûz, 'neşeze' kökünden mastar olup, kelime 'yeryüzünde yüksek bir mevki' anlamına gelmektedir. Kelimenin çoğulu Neşz/neşez'dir. Arapçada başka yerlerle karşılaştırıldığında daha yüksek olan yerlere 'nüşûz' denir¹¹. Bunun yanı sıra bir kimsenin, oturur iken ayağa kalkmasına da 'nuşûz' denir. Ayrıca Arapçada korku veya heyecandan dolayı nabızı arttığı için hızlı hızlı atan kalbe de 'kalbun nâşizun' denmiştir¹². 'Evlü bir kadının nüşûzu kocasından nefret duyması, duygusal olarak ondan nefret duymaya başlaması sonunda asi olması, evlilik ilişkisinin gereği olan sorumluluklarını yerine getirmemesi, gözünün dışarıda olması, eşine isyan etmesi, ona fiili olarak karşı çıkması ve aile birliğinden uzaklaşması ve aile olmanın koşullarını yerine getirmemesidir.

Klasik tefsir literatürüne bakıldığında Nüşûz kelimesinin lügat manasıyla bağlantılı olarak genel olarak kocaya itaatsizlik, serkeşlilik ve dik başlılık olarak yorumlandığını görmekteyiz¹³.

Yukarıda naklettiğimiz görüşlerden başka şu davranışlar da Nüşûz olarak değerlendirilmiştir: Yükselmek, havalanmak Allah'ın kavamlık ve reislik

11. Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed İbn Mükrem İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, V, 417, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1997.

12. el-Firüzâbâdi, Necmüddin Muhammed b. Yakup, *Kamusul-Muhib*, Beyrut -1987, I, 725.

13. İmam Taberi (ö. 224) bu kelimenin asıl manasının 'Bir şeyin diğerinden yüksek olması, ayette geçen mânâsı da kadının, kocasına karşı itaatsiz olması ve ona buğz etmesidir', şeklinde yorumlamıştır. Bkz. Muhammed b. Cerir Ebü Ca'fer et-Taberi, *Câmiü'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, Tah. Muhammed Şâkir, *Müessesetu'r-Risâle*, V, 476; İbn Kuteybe de (ö. 276) 'Kadının kocasına karşı buğuz etmesidir', der. Bkz. Ebu Muhammed Abdullah b. Muslim b. Kuteybe, *Garibu'l-Kur'ân*, *Dâru İbyâi Kutubul-Arabîyye*, Tah. Ahmed Sakr, Kahire, 1958.); Cassâs (ö. 344) kadının kocasına itaat etmesi gereken hususlarda ona itaat etmeyip isyan etmesi olarak görür. Bkz. Cassas, Ebubekir Ahmet b. Ali er-Razi, *Abkâmu'l-Kur'ân*, Beyrut, 1993, II/187; Fahrüddin er-Râzi (ö. 606), nüşûz hakkında, 'kocaya isyan ve ona baş kaldırmadır', der. Bkz. Râzi Fahrüddin, Muhammed b. Ömer, *Mefatihu'l-Gayb*, Mısır-1993, VIII/19-20. Kurtubi de Allah'ın kendilerine farz kıldığı kocaya itaat hususunda isyan etmelerinden, serkeşlik edip kabarmalarından korktuğunuz demektir, der. Bkz. Ebü Abdillah Muhammed b. Ebi Bekr el-Kurtubi, *el-Câmi li Ahkâmil-Kur'ân*, *Dâru Alemlî'l-Kutub*, Riyad, 1423, V/99. İbn Teymiyye göre (ö. 728), kadının nüşûzu, kocaya itaat etmesi üzerine vacip olan durumlarda ona itaat etmemesi ve ondan nefret etmesidir. Kocasına itaat etmeyen asi kadına, kendisinde kabalasma ve dikbaşlılık bulunduğu için nâşiz/nâşize denilmiştir, der. Bkz. İbn Teymiyye, Amed b. Teymiyye Takiyyüddin, *Mecmuu'l-Fetava*, nşr: Abdurrahman b. Muhammed en-Necdi, Riyad-1977, XIV, 211. Âlûsî de (ö. 1270), ayetle ilgili yaptığı yorumda şöyle der: 'Yani sizinle karşılıklı uyum sağlamayacaklarından ve size başkaldırmalarından korktuğunuz kadınlar demektir. Nüşûz, neşz veya neşez kelimesinden gelmez. Bu kelimenin anlamı yüksekçe yer ve yükselmek demektir. İşte Nüşûz hallerinde o kadınlara nasihat ediniz. Onlara 'Allah'tan sakınınız ve bu davranışınızdan vazgeçin!' deyiniz. Ayetin zahiri ifadesinden anlaşılır, nüşûzun vukuu değil de nüşûzdan endişelenme üzerine alınması gereken tedbirlerdir. Nüşûz vâkı olsaydı, zaten 'nüşûz eden kadınlar' ifadesi kullanılırdı. Zaten burada kastedilen de bu değildir. Bkz. Âlûsî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddin Mahmud, *Rûbu'l-Meanî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azim ve's-Sebi'l-Meanî*, Beyrut, ts., V, 25. Fıkıh imam-ları 'nüşûz' kavramını genel olarak serkeşlik ve iletişim imkanının tükenmesi şeklinde kabul ettiklerinden dolayı fıkıh kitaplarında bu durumun hukuki boyutu ele alınmıştır. Bu yorum çerçevesinde Nüşûz boşamaya doğrudan sebep olmadığı genel olarak hül' ve nafakayla irtibatlandırıldığı görülmektedir. Bkz. İbn Abidin Muhammed Alaüddin, *Reddül Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar Şerbu Tenviiri'l-Ebsar*, Beyrut-1994, IV, 218; Şirbini Muhammed b. Hatib, *Muğni'l-Muhtac*, Beyrut-1998, III/196; Cin Halil, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Ankara, 1976, s. 110.; 14. Benzer yorumlar için bkz. Aşkar, Muhammed Süleyman Abdullah, *Abkâmu'l-Kur'ân*, Kuveyt-1988, s. 105;

yasası ile takdirine üstünlük taslama, başkaldırma, eşin meşrû ve makul olan taleplerini yerine getirmeme, serkeşlik, üstünlük taslama ve şerlerinden korunulma, itaatsizlik, baş kaldırma, düşmanlık, husumet, kin, çatışma, karakter uyumsuzluğu, nefret, uyumsuzluk, ihtilâf, kavga, cinsel soğukluk, karşı gelme, serkeşlik, merhametsizlik ve hoşgörüsüzlük, izinsiz olarak evin terk edilmesi, kadının kocasına veya kocanın karısına karşı her türlü bilinçli kötü davranışı, aile sorumluluklarının kasıtlı ve sürekli olarak ihmal edilme vb. gibi durumlar Kur'ân'ın 'nüşûz' kavramının delalet alanı içerisinde görülmüştür.¹⁴

Yukarıda nakledilen manalar çerçevesinde bu kelime genel olarak aykırılığa işaret etmektedir. Bu aykırılık müfessirlerin yaşanan coğrafya, adet, görenek ve anlayışlar muvacehesinde dikbaşlılık olarak yorumlanmışsa da yoruma açık bir ifade olduğu kesindir. Bu yorum da yine muhatapların konumuna göre değerlendirilmelidir. Yani bazıları hakkında en hafifinden dikbaşlılık anlamı öne çıkan bu kelime bir başkası hakkında kadının kocasına karşı irtikap edeceği en ağır suç olabilir. Bu anlayış tamamen örf, adet, alışkanlık ve anlayışlarla şekillenir.

Sonuç: Kadınların Dövülmesi!

Kur'ân'da geçen 'nüşûz' ile ilgili ayeti konu ile ilgili hadislerle bütünlük içerisinde değerlendirmek gerekir. Zira Kur'ân ve sünnet birbirlerini tamamlayan bir bütünün iki ayrılmaz parçalarıdır.

Dikkat edilecek olursa ele aldığımız aynı ayette 'evli kadın' profili 'sâliha' ve 'nâşize' olmak üzere iki zıt vasıflama ile tasvir edilmektedir. Sâliha olan kadınlar Allah'a itaat ederler. Kocalarının gıyabında nefis, mal, namus, hay-siyyet ve esrâr-ı aile gibi sır olarak saklanması gereken özel konuları kim-seyle paylaşmazlar¹⁵.

Hz. Muhammed'in (asm) kadınlarla iletişim konusunda şu hadisler öne çıkmaktadır: 'Kadınlarınız konusunda Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'tan emanet olarak aldınız.'¹⁶ 'Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı en hayırlı olanlarınızdır.' 'Kadınlarınıza karşı hayırlı olmayı birbirinize tavsiye edin.'¹⁷ 'Kadınlara ancak kerîm olanlar ikrâm ederler (değerli olanlar değer verirler); onlara kötülük edenler ise leîm (kötü) kişilerdir.'¹⁸ 'Kadınlara karşı hayır tavsiye ediyorum. Çünkü onlar sizin yanınızda avândır/esirler gibidir. Onlara iyi davranmaktan başka bir hakkınız yok, yeter ki onlar açık bir fâhişe/ çirkinlik işlemezler. Eğer işlerlerse yatakta yalnız bırakın ve şiddetli olmayacak şekilde dövün. Size itaat ederlerse haklarında aşırı gitmeye bahane aramayın. Bilesiniz ki, kadınlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı var. Onlar üzerindeki hakkınız, yatağınızı istemediklerinize çiğnetmemeleridir. İstemediklerinizi evlerinize almamalarıdır. Bilesiniz ki, onların sizin üzerinizdeki hakları, onlara giyecek ve yiyeceklerinde iyi davranmanızdır.'¹⁹

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Ankara, ts, II, 517.

15. Bkz. Yazır Muhammed Hamdi, a.g.e., II, 1350.

16. Ebu Dâvud, *Menâsik* 56; İbn Mâce, *Menâsik* 84.

17. Müslim b. Huccac, *Sahîhu Muslim*, *Radâ* 62; Tirmizî, *Radâ* 11.

18. İbn Mâce, *Edeb* 3; Ebu Dâvud, *Edeb* 6, Rikak 22, İ'tisâm 3; Müslim b. Huccac, *Sahîhu Muslim*, *Akdiye* 11.

19. Tirmizî, *Tefsîr Tevbe*, 3087.

20. Abdurrezâk, *el-Musannaf*, VI, 173, Beyrut, 1970, İbnu'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, I, 420, Mısır, 1972.

Kur'ân'da geçen 'nüşûz' ile ilgili ayeti konu ile ilgili hadislerle bütünlük içerisinde değerlendirmek gerekir. Zira Kur'ân ve sünnet birbirlerini tamamlayan bir bütünün iki ayrılmaz parçalarıdır.

Özellikle
naklettiğiniz
son hadiste Hz.
Muhammed
(asm)'in
kadınlara bu
şekilde davranma
iznini sadece,
onların aile
birliğini sarsacak
yüz kızartıcı
eylemlerde
bulunmaları
koşulu ile ilişkili
olarak vermiştir.

Özellikle naklettiğimiz son hadiste Hz. Muhammed (asm)'in kadınlara bu şekilde davranma iznini sadece, onların aile birliğini sarsacak yüz kızartıcı eylemlerde bulunmaları koşulu ile ilişkili olarak vermiştir. Yani çirkin bir iş yapmadığı sürece erkek eşine karşı devamlı iyiliksever olacak ve iyi muamelede bulunacaktır. Eşlerine karşı elini kaldırmamış olan Hz. Muhammed (asm)'in hayat-ı seniyyeleri de bu konuda güzel bir örnektir. Şu halde ayette geçen 'nüşûz' kelimesi, hadislerde geçen yüz kızartıcı suç işleme koşuluyla birlikte düşünüldüğünde 'fuhuş'ta bulunma ile ilgili bir delalete sahip olmalıdır. Zaten tabiinin büyüklerinden Atâ bin Ebî Rebâh (ö. 114/732), Mücâhid b. Cebr (ö. 104/722) ve Âmir bin Şerâhîl eş-Şa'bî (ö. 104/722)bu ayeti zina olarak kabul etmişlerdir.²⁰

Dolayısıyla ayet bir bakıma 'Nüşûzlarından yani fuhuşlarından endişe duyduğunuz kadınlara gelince; onları örf ve adetlerinize mağlup olarak öldürmeyiniz, bilakis ıslah yolunu tercih ediniz. Önce öğüt veriniz, vazgeçmezlerse yatakta yalnız bırakınız ve bunlarla da yola gelmezlerse onları hadiste geçen ifade ile 'Darben gayre muberrih' yani 'şiddetli olmayan, hafifçesi' dövün. Ayette dövme emrinden önce geçen 'O halde iyi kadınlar Allah'a karşı itaatli olan ve Allah kendi haklarını nasıl korudu ise, kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını koruyan kadınlardır' ifadesi de bu anlamı teyid etmektedir. Zira kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını korumak, namuslarını muhafaza etmek anlamındadır. Aynı anlayış Hz. Muhammed (asm)'in veda hutbesinde de görülmektedir: 'Ey insanlar! Hanımlarınızın sizin üzerinizde bir hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinde bir hakkınız vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, sizden başka bir erkeğe yaygınızı (döşeğinizi) çiğnetmemeleri ve sizin hoşlanmadığınızı herhangi bir kimseyi izniniz olmadan evlerinize sokmamaları ve çirkin fiil ve hareketlerde bulunmamalarıdır. Eğer onlar böyle bir şey yapacak olurlarsa, artık Allah gerçekten size, onları azarlayıp tekdir etmenize ve döşeklerinizi ayırmanıza ve pek ağır olmamak üzere onları dövmenize müsaade etmiştir. Onlar bu fiil ve hareketlerinden vazgeçer de size itaat edecek olurlarsa, herkes tarafından makul ve iyi bilinen ölçüler dâhilinde onların yiyecekleri ve giyecekleri sizin üzerinizde bir mükellefiyettir. Kadınlara iyi davranınız, çünkü onlar size sığınmış, himaye ve muhafazanıza girmiş kimselerdir.... Onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Kadınlara konusunda Allah'tan korkunuz ve onlara iyi davranınız²¹.

Ayrıca Veda Hutbesi'nde geçen 'başka bir erkeğe yaygının çiğnetilmesi' ve 'erkeğin hoşlanmadığı herhangi bir kimseyi onun izni olmadan eve alınması' ifadeleri kinayeli bir anlatım olup üzerinde vurgu yapılan mana çok açıktır. Bu ayetin zina suçunun tesbiti ile hükmedilen had cezası ile ters düştüğü de söylenemez. Zira ayette suçun tesbitinden önceki halden yani nüşûzlarından endişe duyulan kadınlardan bahsedilmektedir. Suçun tesbitinden sonraki hüküm ise zaten ilgili Nûr ayeti ile şekillenmiştir.

Bediüzzaman'ın bu mevzuya yaklaşımı daha farklı bir zaviyedendir. Onun kadına yaklaşımı Müslüman kimliğinden çok tamamen fitrat odaklı, kadının özünde var olan narin, hassas, latif yapısı ileler. O, zevcin zevcesine

karşı sevgi ve hilm ile davranışının onu aslen nâşizelikten uzak tutacağını söyler. Bu düstur, tedaviden önce hastalıktan korumaya yönelik koruyucu bir o kadar da hakimane bir üslup olup, günümüz terbiye metodları içinde tercih edilen en önemli bir yaklaşımdır.

Bediüzzaman bu hususta şöyle der: 'Refika-i hayatına meşrû dairesinde, yani, latif şefkatine, güzel hasletine, hüsn-ü sîretine binâen samimi muhabbet ile refika-i hayatını da nâşizelikten, sâir günahlardan muhâfaza etmenin netice-i uhreviyesi ise, Rahîm-i Mutlak, o refika-i hayatı hûrilerden daha güzel bir sûrette ve daha zînetli bir tarzda, daha câzibedar bir şekilde, ona dâr-ı saadette ebedî bir refika-i hayatı ve dünyadaki eski mâceraları birbirine mütelezzizâne nakletmek ve eski hâtrâtı birbirine tahattur ettirecek enîs, latif, ebedî bir arkadaş, bir muhib ve mahbub olarak verileceğini vaad etmiştir. Elbette vaad ettiği şeyi, katî verecektir.'²²

C. İSLÂM (CEZA HUKUKUN)DA OLDUĞU İDDİA EDİLEN ŞİDDET İÇERİKLİ AYETLER

Toplumun bir parçası olması hasebiyle insan içinde yaşamış olduğu toplumun genel kabullerine uyması düzenin korunması adına önemli bir o kadar da gereklidir. Düzenin bozulmasına sebep olma durumunda da yine toplumun öngörmüş olduğu müeyyidelerle cezalandırılması gerekir. Bu baktan olmak üzere İslâm da başta müntesipleri olmak üzere toplum düzenini bozanları sıfatlar üzerinde değerlendirerek düzeltmeye ve en son merhalede de yine düzenin sağlanması adına cezalandırmaktadır. Ancak burada dikkat çekici en önemli husus İslâm'ın cezalandırmayı bir hedef olarak değil, caydırıcı bir etken olarak görmesidir. Ve neredeyse cezalandırmaya gidilmemesi adına her türlü insani tedbir ve vesileleri kullanır.

İslâm ceza hukukunda cezalar genel olarak hadd, kısas, diyet ve tazir cezaları olarak üçe ayrılır. Bunlar içinde cezalandırma yetkisi devlet başkanına bırakılan tazir cezaları, büyük bir ekseriyeti teşkil etmektedir. İslâm ceza hukuku içinde en ağır kabul edilen hadd cezalarına yönelik önkabul de aynı şekilde son derece insani olup maksad kişiyi ve neticesinde toplumu o suçtan koruma amacını gütmektir. Ancak bazıları kısmen art niyet ve bazen de Kur'ân'ı anlayamamaktan kaynaklanan kısır bakış açısıyla İslâm ceza hukukunu şiddet unsuru içerdiği ve acımasız olduğu şeklinde suçlamaktadır.

c1. Had Cezası

Kur'ân'da İslâm Hukuku kaynaklarında 'zina' kısaca; "Aralarında şer'i bir akid yani nikâh bulunmayan bir erkekle kadının kendi istekleriyle cinsel birleşmede bulunmaları" şeklinde tarif edilmiştir.²³

Ancak Nûr suresi 2.: İmdi, zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhirete iman ediyorsanız, Allah'ın hükmünü uygulama işinde sakın acıma hissi sizi etkisi altına alıp da uygulamayı engellemesin. Hem onların bu cezalandırılmalarında müminlerden bir ce-

İslâm ceza hukukunda cezalar genel olarak hadd, kısas, diyet ve tazir cezaları olarak üçe ayrılır.

23. Bilmen Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslâmiye ve İstılabat-ı Fıkhiye Kamusu*, III, 26, İstanbul, 1976.

24. Nur 2.

Allah, zâni ve zâniyeye acıma duygusu ile iltimas gösterilmesini ve cezanın ihmal edilmemesini emreder.

maat da bulunup şahid olsun!²⁴ ayetinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanan yaklaşımla zina ettiği tesbit edilmiş evlilere şeklinde bir iddia ileri sürülmektedir.

Yukarıdaki ayete göre zina ettiği sabit olan kadın ve erkeğe; eti çürütme-yecek ve tehlikeye sebep olmayacak orta bir şekilde yüz celde vurulur.²⁵ Celde, cild kökünden gelip cilde doğrudan temas etmeksizin vurmaktır. Kalın elbiseler çıkarılır. Gömlek türünden daha ince elbise kalır. Bu konuda ortak görüş çok acı vermeyecek bir celdin seçilmesi, sakatlığa sebep olmayacak ve hayati tehlike arz etmeyecek şekilde vurulmasıdır.²⁶ Uygulama en az dört şahidin huzurunda gerçekleştirilir. Allah, zâni ve zâniyeye acıma duygusu ile iltimas gösterilmemesini ve cezanın ihmal edilmemesini emreder. Acıma duygusu ile hareket edilmemelidir. Ahiretlerini kurtarma adına, işledikleri suçun cezaları yerine getirilmeli, iffet ve namus korunmalı ve zinanın yaygınlaşması önlenerek nikâhın çoğalmasına çalışılmalıdır.

Ayetten açık olarak celd cezasının evlenmiş ya da evlenmemiş olmayı ayırt etmeksizin bütün kadın ve erkekleri 100 celde cezasına tabi tutmaktadır. Ancak tefsircilerin çoğuna göre bu cezanın sahih evlilik akdi içinde cinsel temas yapmamış 'gayr-i muhsan' kimselere uygulanacağını, muhsan olanların cezasının ise recmedilmeleri suretiyle öldürülmeleri şeklinde yorumlanmıştır. Vehbe Zuhayli bu hususta şunları söyler: 'Evlenmemiş erkek ve kadın hakkındaki zina haddi Nûr Suresi'nin ikinci ayetiyle, evlenmiş kadın ve erkek hakkında ki recm hükmü Hz. Peygamberin sünneti ile sabittir. Maiz isimli şahıs ile Benî Gâmid'den bir kadının çocuğunu doğurduktan sonra Peygamberin recmettiği mütevatir derecesindeki hadislerle sabittir. Ayrıca recmin meşruluğuna dair ashab-ı kirâmın icması da mevcuttur. Akden de böyle bir cezanın gerekliliği ortadadır. Zina eden kişi ya muhsan (evli veya başından evlilik geçmiş) olur ki, cezası recm (taşlanarak öldürülme) haddidir veya muhsan olmaz ki o takdirde de celd (sopalama) cezasına çarptırılır. Kütüb-i Sitte musannifleri ile İmam Ahmed'in Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid'den naklettikleri hadis de bu hükmü desteklemektedir. Hadiste Peygamber Efendimiz (asm)'in zina eden bekâr erkek hakkında yüz sopa ve bir sene sürgün, evli olan kadın hakkında ise recm cezasına hükmettiği beyan olunmaktadır.²⁷

25. İslâm hukukuna göre celd veya recim cezası için gereken şartlar şunlardır: Zina haddinde şahitlik edenlerin dört kişi olması gerekir. Şahitlerin üç kişi olması halinde şahitlere iftira haddi uygulanır. Şahitlerin akıllı ve bulug çağına girmiş olması gerekir. Zinada kadınların şahitliği kabul edilmez. Bunun da sebebi zina, çirkin ve kötü bir fiil olduğundan kadınların bu gibi muamelelere karşı istenmez. Şahitlerde adalet vasfının bulunması gerekir. Fasık olan veya fasıklığı ortaya çıkanların şahitliği kabul edilmez. Şahitler hür olmalıdır. Şahitlerin Müslüman olması gerekmektedir. Asıl şahitlik gerekmektedir. Yani başkasının şahitliğine dayanmaması gerekir. Dört şahit de tek fiil, tek zaman ve mekân üzerinde ittifak olmalıdır. Şahitlerin aynı mecliste bir arada olmaları şartıyla şahitlikleri kabul edilir. Yani şahitler aynı mecliste şahitlik etmelidir. Aleyhinde zina şahitliği yapan kişinin cima yapabilecek kudrette olması gerekir. Aleyhinde zina şahitliği yapılan kişinin şüphe bulunduğu iddiasını yapabilecek kudreti olmalıdır. Yani dilsiz ise aleyhindeki şahitlik kabul edilmez. Olayın üzerinden zaman geçmemiş olmalıdır. (Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, Feza Yayıncılık, İstanbul, 1994, VII, 348-351)

26. Karaman, Hayrettin, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, I, 209.

27. Zuhayli, Vehbe, *a.g.e.*, 343. Zina eden muhsan kadının ve erkeğin recmedilmesi ile ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Örneğin; 1- "Müslüman bir kişinin kanı ancak şu üç şeyden biri sebebiyle helal olur: evli olup zina etmek, başka birini öldürmek, dininden irtidat edip (çıkıp) müslüman cemaatten ayrılan." (Buhârî ve Müslim ibni Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Başka lafızlar ile Osmân, Aîşe, Ebû Hureyre, Câbir ve Ammâr b. Yasir'den rivayet edilmiştir. Nasbu'r-Râye, III, 317; *Mecmeû'z-Zevâid*, VI, 252; el-Erbain en-Neveviyye, 38.) ve "Ey Uneys! Bunun zina ettiği kadına git, eğer yaptığını itiraf ederse onu recmet." (Buhârî, Müslim, İmam Mâlik'in Muvatta', Ahmet, Ebu Dâvud, Tirmizi ve Neseî Ebû Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cuheni'dan tahrir etmişlerdir. Nasbu'r-

Sonuç olarak evli olmayan kişilerin işlemiş olduğu zina suçunun cezası olan yüz değnek vurulması konusunda bütün âlimler ittifak halindedir.²⁸

Evli olan kişilerin yapmış olduğu zina suçunun cezası konusunda ise bir kaç görüş vardır. Bunlardan ilki, evli olan kişilerin zina işlemelerinin cezası recm olduğu şeklindedir. Efendimizin recm uygulaması da ya ayeti tahsis anlamında şer'î bir hükümdür.²⁹

Bazı fakihlere göre; recm hadisleri haber-i vahid hükmünde olup, uygulaması dönemin yönetiminin kanunlaştırıp, uygulamasına bağlıdır. Diğer bir ifadeye göre recm, uygulanması yönetimlere bırakılmış, ta'zir diye bilinen ve değişmeye açık bulunan ceza cinsindedir. 'Abdu'l-Müte'al es-Saîdî gibi bazı bilim adamları, bu cezaların üst sınırlar olduğunu, ulu'l-emr'in bunların altında cezalar tertip edebileceklerini ileri sürmüşlerdir.³⁰ Onlar bizzat recm ayetinin bulunmamasından yola çıkarak böyle bir sonuca ulaşmışlardır. Zira Mâiz hadisinde görüleceği üzere kendisi dört defa Efendimiz'e gelip vicdanını rahatlatacak cezanın tatbikini ısrarla talep etmiştir. Bu durum ceza uygulamasının idarecinin değerlendirmesi ile takdir edilebileceğini ortaya koymaktadır.

Faruk Beşer de bu mevzuda şunları söyler: 'Recm uygulanmayabilir. Bakın Rasulullah da (sallallahu aleyhi ve sellem) Recm'i uygulamak istememiştir. Bizi temizle diye gelen insanları özellikle, geri çevirmiştir. "Ya böyle bir şey yapmamışsınızdır, etmeyin, gitmeyin" filan demiştir. "Hayır, Ya Rasulullah bizi temizleyin. Biz yaşamak istemiyoruz" dediklerinde, akli durumlarının yerinde olup olmadığını tespit ettirmiş ve en nihayet "peki, bunların cezasını uygulayın" demiştir. Ceza uygulanırken acıya dayanamayıp kaçmaya çalışsan birini yakalayıp cezalandırmaya devam ettiklerinde ise "bıraksaydınız, gitseydi" buyurmuştur.' Bütün bunları hesap eden âlimler demişler ki, "ha, demek Recmin uygulanacağı bir durum var; birisi "Ben dünyada cezamdan temizlenmek istiyorum" derse uygulanabilir. Başka türlü

Evli olan kişilerin yapmış olduğu zina suçunun cezası konusunda ise bir kaç görüş vardır. Bunlardan ilki, evli olan kişilerin zina işlemelerinin cezası recm olduğu şeklindedir.

Râye, III, 314; *Câmiu'l-Usûl*, IV, 296; *et-Telbîsu'l-Habîr*, 522, *Sübûlûs-Selâm*, IV, 2 vd.) 2- Bekâr bir çoban ile evli bir kadın zina edince yakınları tarafından durumun Hz. Peygambere sorulması üzerine Hz. Peygamber, çobana 100 değnek, kadına ise recm takdir etmiştir. Kadın da zina ettiğini itiraf edince ona recm cezası uygulanmıştır. 3- Maiz adlı şahıs Hz. Peygambere gelip zina ettiğini söyleyip suçunu dört defa itiraf etmiş ve Allah'ın hükmünün kendisine uygulanmasını istemiştir ve recm uygulanmıştır. (Buhari, Hudud, 30,34, 38, 46.) 4- Hz. Peygambere gelen bir kadın zina ettiğini itiraf edip cezalandırılarak temizlenmesini isteyince Hz. Peygamber önce onu tevbe etmesi için, sonra çocuğunu doğurması için, daha sonra da çocuğunu bir müddet emzirmesi için göndermiş, ancak kadının yine ısrar etmesi üzerine recm edilmiştir. (Müslim, Hudud, 22.) Hadis kitaplarında Hz. Ömer'den bu olayı aktaran râvilerden bir kısmı cerh ve tadil âlimlerince zayıf kabul edilmiştir. (Tirmizi, Hudud, 7; İbn Ebi Hatim, *Kitabû'l-Cerh ve'l-Tadil*, IX, 265, Beyrut, 1953; Hakim, *Müstedrek*, IV, 360.)

28. Bununla birlikte zina edenlerde, şahitlerde ve olayın gerçekleşmesinde çok ağır şartlar aranmıştır. Özellikle zinanın en az dört erkek şahidin 'zina halinde' bizzat görmesinin şart koşulması, şahitlerin daha az olması veya birinin rücuu etmesi halinde diğerlerine kazf cezasının uygulanması, bizlere şahitlerin mümkün olduğu kadar olayı gizlemelerinin istenmesi anlamına gelmektedir. Bu kadar çok şartın aranması bu fiilin aleni işlenmesi anlamına gelmektedir. Toplum düzenini bu kadar bozan bir fiil için böylesi ağır cezalar öngörülmüştür.

29. Rasulullah'ın evli olup olmadığını sorduktan sonra Maiz'i, diğer sahih hadislerde yer aldığı üzere Çamidiye'den bir kadını recmettiği sabittir. Dolayısıyla bu hadisler, genel lafızlarla gelen bu ayette yer alan bu hükmün muhisan olmayanlar (evli olmayan) için olduğu ve evli olanların, bu hükümden istisna edildiği hususunda bu genelliği tahsis etmektedir. Hadisler, Kur'an'ı nesh etmeyip bu genelliği tahsis etmektedirler. Kur'an'ın, sünnetle tahsisi ise caizdir. Genel ifadelerle gelen birçok ayette de bu durum söz konusu olup hadisler ayetleri tahsis etmişlerdir. (Maliki Abdurrahman, *İslâm'da Ceza Sistemi*, (I. bsk.), Köklü Değişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 46)

30. Elmalı Aysel, *Hocamız Abdülkadir Şener İle Söyleşi*, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 12., 2008, s. 40.

Ayrıca Nisa Suresi'nin 25. ayetinde "Sizden eşraftan olan hür mümin kadınlarla evlenecek servet ve gücü bulunmayanlar, ellerinizin altında olan mümin cariyelerle evlenebilirler.

uygulanabileceğini sanmıyorum ben.³¹

Kanaatimize göre Kur'an'da recm cezasını gerektiren açık bir ayet yoktur.³² Ancak Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde uygulanmış olan recm daha sonra evli-bekâr ayrımı yapılmaksızın Nur Suresi 2. ayeti ile hafifletilerek 100 celdeye düşürülmüştür. Diğer bir tabirle celde ayeti bu mevzuda en son inen ayet olması hasebiyle diğer uygulamaları hükümden kaldırdığı şeklinde kabul görmektedir. Ayrıca aynı surenin 3. ayetinde "Zinakâr, ancak bir fâhişe veya putperest bir kadınla evlenmek ister. Fâhişeyi de ancak bir zinakâr veya putperest nikâhlamak ister. Böyle bir evlilik müminlere haram kılınmıştır."³³ buyurulmaktadır. Ayet 'zâni' ifadesini evli-bekâr ayrımı yapmaksızın kullanmaktadır. Zina işleyen kimse- nin cezası recm olsaydı öldürülmüş olacaklarından tekrardan evlenmelerine dair yeni bir hüküm vaz edilmezdi.

Ayrıca Nisa Suresi'nin 25. ayetinde "Sizden eşraftan olan hür mümin kadınlarla evlenecek servet ve gücü bulunmayanlar, ellerinizin altında olan mümin cariyelerle evlenebilirler. Allah sizin kadru kıymetinizi imanınızla bilir. Zaten siz müminler hep aynı aileden sayılırsınız. Öyleyse, fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek, namuslu kadınlar olmak üzere onları, sahiplerinin izniyle nikâhlayın. Mehirlerinizi de güzellikle kendilerine verin. Eğer evlendikten sonra zina yaparlarsa, onlara hür kadınlara ait cezanın yarısı uygulanır. Cariye ile evlenme, sizden sıkıntıya düşmekten (zinaya sapsaktan) korkanlar içindir, yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur).³⁴ buyurulmaktadır. Görüldüğü üzere zinâ eden evli cariyelere, hür kadınların yarısı kadar ceza verileceği bildirilmektedir. Hür kadının zinâ cezası 100 celde olunca, bunun yarısı 50 celde eder. Şayet hür evli kadının zina cezası recm olsaydı, recmin yarısı olamayacağı için zinâ eden evli cariyelere verilecek olan ceza ayetin beyanına göre 100 celdenin yarısı olan 50 celde dışında başka bir şey olamaz.

31. Osmanlıda, 600 sene içinde bir kere uygulanmış, onda da kıyametler kopmuştur. Ama onun orada hukuken durması caydırıcılık anlamında çok manidardır. Onu belki kriminoloji açısından tartışmak lazım. Yani, hedef suçları ortadan kaldırmak ise, hedef insanlara yapılan haksızlıkları kaldırmaksa, o zaman ölçelim, biçelim arkadaş, akıllıca davranalım diyebilir insanlar, bunu düşünebilirler. Kaldı ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Dar-ul Harpte insanların elini kesmeyin" buyurmuştur. Neden dediklerinde, "Çünkü onlara (hasım cepheye) iltihak eder" demıştır. Orada güçsüzünüzdür, gücünüz yoktur. Böyle bir şey yapmış olmanız halinde, siz hakkı ortaya koyma durumundayken, bu sizi zayıf duruma düşürür. Ben diyorum ki, bugün dünyada aynı şey vardır. Bugün İran'da Recmin uygulanması, Nijerya'da böyle bir Recmin uygulanması, bunun televizyonlarla dünyaya dağıtılması İslâm adına çok büyük bir darbedir. Bunu biz yıllardır söylüyoruz. Allah'a hamd olsun ki, bu sene İranlılar bunu tartışmaya başladılar; "Uygulanmayabilir de mi?" filan diye. Oysa İslâm "maslahatları celb etmek, mefsedetleri def etmek" için vardır. Bu uygulamanın, aksi mümkün iken, gerçekleştirilmesinin getirdiği mefsedet çok daha büyüktür. Dolayısıyla ben şahsen, bugün kendisine İslâm devleti denen bir devletin Recm'i ille de uygulamak zorunda olduğu kanaatinde değilim. Hatta maslahat açısından, uygulanmaması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü bu, İslâm'ın "behemehâl bunu yapacaksınız" dediği bir şey değildir. (Bkz. http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=3101&ctgr_id=59)

32. Recmin, hükmü baki olup metni Kur'an'dan neshedildiği iddia edilen "Evli erkekle evli kadın zina ederlerse, onları muhakkak recmedin" ayetine dayandığını iddia ederler. Bu husus, birçok yönden eleştirilmiştir. Hz. Ömer (r.a)'in bu hususta Hz. Peygamberin ve kendilerinin recmi uyguladıkları, ileride bazı kimselerin "Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz" diyerek sapıtacaklarını, "Eğer insanlar, Ömer Allah'ın Kitabına ilave yaptı demeyecek olsalar, bu ayeti Mushaf'a yazardım" dediği rivayet edilse de bu rivayetler cerh ve tadil uleması tarafından tenkid uğramıştır. (Bkz. İbn Ebi Hatim, *Kitabül-Cerh ve't-Tadil*, IX, Beyrut, 1953, s. 265) Ayrıca Kur'an'ın cem'i sırasında Hz. Ömer (r.a)'in bu ayeti getirdiği ve başka şahit bulamadığı için Kur'an'a yazılmadığına ilişkin görüş de tarihi gerçeklerle bağdaşmamaktadır. (Bkz. Kaşıkçı Osman, *İslâm Hukukunda Recm Cezası*, <http://www.akademik.org/makaleler/okasikci-5.htm>)

33. Nur 3.

34. Nisa 25.

c2. Dinde Zorlama Olduğu İddiası

Kur'ân, insanları diledikleri inancı tercih etmekte serbest bırakmış ve buna başkalarının müdahalelerini yasaklamıştır. Yani İslâm dini kişinin dini kendi tercihi ile seçmesini tavsiye eder. Bir inanç/vicdan olma hasebiyle dinin doğasında zorlamak olmaz. Olsa olsa sadece zorlamadan korumak vardır. 'Zira bir şahsı, İslâm dinini kabule zorlayarak Müslüman yapmanın kişiye sağlayacağı uhrevi bir yarar söz konusu değildir. Bu davranışın Müslümanlara da bir faydası olmaz. Aksine münafıkların çoğalmasının topluma daha büyük bir zararı dokunacaktır. O halde din bir tercih işi, bir gönül işidir.'³⁵ Zaten Kur'ân'ın bütünlüğü göz önünde bulundurulacak olursa dini seçmede zorlama olmayacağı açık ifadelerle belirtilmiştir: 'Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.'³⁶ 'Allah dileseydi puta tapmazlardı. Seni onlara koruyucu yapmadık. Onların vekili de değilsin.'³⁷ 'Deki hak Rabbinizdir. Öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.'³⁸ 'Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Ama Allah, dilediğini doğru yola iletir.'³⁹ 'Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediğini doğru yola iletir.'⁴⁰ 'Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündeki insanların tamamı iman ederlerdi. Yoksa sen, inanmaları için insanlara zor mu kullanacaksın?'⁴¹

Bu baktan olmak üzere Resûlullah (asm) ile görüşmeye gelen altmış kişilik Hıristiyan Necran heyeti, bir ikinci vakti Medine'ye gelerek Mescid-i Nebevîde Resûlullah'ın (asm) huzuruna çıkmışlardı. Bu sırada ibadet vakitleri gelen Necranlı Hıristiyanlar bu durumu Resûlullah'a (asm) bildirmişler ve Resûlullah (asm) da onlara mescidi bırakmıştır. Ashab-ı Kirâm'dan bazıları Necranlı Hıristiyanlara müdahale etmek istemişlerse de Resûlullah, Ashabına onlara hiçbir şekilde dokunmamalarını emretmiş, Necranlı Hıristiyanlar doğruya doğru dönerek rahatça ibadetlerini yapmışlardır.⁴²

D. UHREVİ ŞİDDET FİGÜRLERİ

Kur'ân'a yöneltilen haksız ta'nlardan birisi de cehennem azabı ile ilgili tasvirlerin şiddet figürleri içeriyor olması ve bu cihetten de hâşa gayr-i insani olduğu yönündedir. Bu baktan olmak üzere Cehennemle ilgili ayetlerde geçen isim ve sıfatların kahir ekseriyetinin, ateş ve bu ateşin yakıcılığını ifade ettiği nazara verilerek, hikmet perdesi göz ardı edilmekte ve algı doğrudan sonuca endekslenmektedir.

Evet, Kur'ân, imtihan olarak gördüğü dünya hayatından sonra adalet gereği kullarını bekleyen bir hesaptan bahseder. Bu hesap cismani olup, metaforik olarak tevili mümkün değildir. Bu baktan olmak üzere cehennem azabı merkezinde ateş, alev, kaynayan sular, yakıp kavurucu, şiddetli sıcak

35. Acar, H. İbrahim *Hürriyet ve Eşitlik Kavramları Ekseninde Demokrasi ve İslâm Konusunda Bazı Mülahazalar*, İslâmî Araştırmalar Dergisi C. XVI., Sayı, 1, Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı, (TEK-DAV), Ankara, 2003, s. 88.

36. Kâfirun, 6.

37. En'am, 107.

38. Kehf, 29.

39. Bakara, 272.

40. Kasas, 56.

41. Yunus, 99.

42. Köksal Asım, *İslâm Tarihi*, Şamil Yayınları, İstanbul, 1987, XVII, 198; Hamidullah Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Çev. Salih Tuğ), İrfan Yayınları, İstanbul, 2000, I, 620; Dere Mehmet, *Din Ve İnanç Özgürlüğü Açısından Hoşgörü*, Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, 89. Sayı Temmuz-Ağustos-Eylül 2010'dan naklen.

Kur'ân, insanları diledikleri inancı tercih etmekte serbest bırakmış ve buna başkalarının müdahalelerini yasaklamıştır.

Kur'ân'ın bu özel yapısı içinde 'temsil'in ayrı bir o kadar da önemli rolünün olması kaçınılmazdır.

rüzgâr, serinlik vermeyen gölgeler, kara bulut, kerih kokusu, acısı ve zehiri ile zakkum, susuzluk, darı ve gıslîn gibi korkunç yiyecekler zikredilir.

Kur'ân dili dünyevidir. Zira dünya(lı)ya hitap eder. Cenab-ı Hakk'ın muradının biz beşerin anlayabileceği insânî formatıdır. Diğer bir ifadeyle Kutsalın sınırları içinde İlahî/The Divinine vasfıyla, aynı zamanda insânî tecrübelerle kesişen bir yapısı vardır.

Kur'ân'ın bu özel yapısı içinde 'temsil'in ayrı bir o kadar da önemli rolünün olması kaçınılmazdır. Zira teolojik dil insan aklının sınırlarını ancak temsille anlaşılır hale getirebilir. İşte Kur'ân bu itibarla bir çok hakikati ifadede sık sık teşbih ve temsile başvurmuş, aşkın olanı insânî formata uyarlamıştır.

Zira 'muhtevanın dil ile gösterilmesi, yani Kur'ân dilinin muhtevasının anlamlandırılması açısından O, teşbih, tenzih, ve analogi mantığına dayalı olarak işleyen ve sırasıyla teşbihî, tenzihî, temsili, mecazî ve sembolik dil kuramlarından her biri ile ele alınarak bazı ayetlerinin yorumlanabilme özelliğine sahip bir dil özelliği göstermektedir.'⁴³

Buradan hareketle Kur'ân'ın cehennem ehli hakkında ortaya koyduğu tasvirler bu zaviyeden bakılarak okunmalı ve o hakikat göz önünde bulundurularak anlaşılmalıdır. Zira 'Kur'ân-ı Kerim'de gayble ilgili bilgiler verilirken; sözgelimi, ahiret hayatı, cennet-cehennem gibi konular anlatılırken, insanların bu dünyada görüp tanıdıkları, algılama yetilerinin dâhilinde olan varlıklara tekabül eden kavram ve ifadeler kullanılmaktadır. Vahiy dilinin dünyeviliğinin bir göstergesi olan bu durum, insan aklının sınırlılığının da bir göstergesidir aynı zamanda. Başka bir ifadeyle, böyle bir yöntemin seçilmiş olmasının nedeni, insan aklının her şeyi algılama yetisine sahip olması ve sınırlı oluşudur.'⁴⁴

Öncelikle dikkat edileceği üzere ayetlerde zikredilen cehennem ehlinin vasıflarında isim(ler)den ziyade ismin mahiyeti olan müsemmâ esas olmalıdır. Haddizatında isim müsemmasız bir anlam ifade etmez. Böyle olunca Kur'ân örneğin 'içlerine kadar işleyen, yakıcı, zehirleyici) sıcak bir rüzgâr ve kaynar su, (Simsiyah) bir dumanın (zifiri karanlık) gölgesinde kalınacağı, zakkum ağacı(ndan) yiyecek olmaları, karınların onunla doldurulacak olması, üzerine de kaynar sudan içilecek olması', vb betimlemelerde söz konusu olan bizzat ve sadece o sûretlerin kendileri değil onların hakikatleriyle birlikte o sûretlerin insan zihninde bırakmış olduğu tesir/mecâzi anlamlar olsa gerektir. Zira güzellikler her şahsın kendi zevklerine göre değişeceği gibi, acı, sıkıntı ve azab olgusu da kişiden kişiye değişir.

'Öz nitelikleri bizce meçhul olan bu azap türlerinin görüngüleri nüzul dönemi Araplarının yaşadıkları coğrafyada mevcuttur. Bu mevcudiyet, Kur'ân'ın cehennem tasvirlerinin formülasyonunda nass-olgu diyalektiğini ihsas etmekte ve bu diyalektik süreçte, İlahî hitaba muhatap olan insanların, duyularla algılanamayanı tecrübe edilene kıyas yoluyla cehennem ve azap

43. Güven Şahin, *Kur'ân'ın Anlaşılması ve Yorumlanmasında Çokanlamlılık Sorunu*, İstanbul, 2005, s. 52. Örnekler için bkz. Yeşilyurt Temel, *Teolojik Söylemde Sembolik Ögelerin Yeri*, Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4, 1999, ss. 43-60. Bkz. Eren Cüneyt, *Kur'ân Dili ve Üslubu*,

44. Müsâid Müslim Abdullah, *Eseru't-Tatavvuri'l-Fikri fi'l-Tefsir fi'l-Asri'l-Abbasi*, (Çev. Çelik Muhammed, Gelişme Döneminde Tefsir, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2006, s. 54.

*‘İnsanlığın
önünde duran ve
onu tehdit eden en
mühim ve büyük
meselesinden
birisi de ebedî
hayatında
“cehennemden
kurtulmak”
meselesidir.*

hakkında fikir edinmeleri hedeflenmektedir. Kur’ân’daki sarîh beyanlara göre uhrevî azap tanımlanamayacak kadar şiddetlidir; ancak bu şiddeti zihinde pejoratif çağrışımlar uyandıracak biçimde kavramsallaştırmak doğru değildir. Kuşkusuz Allah şedîdül-ikâbtır; fakat O asla bir zalim değildir. Çünkü “Ben kullar(ım)a asla zulmetmem! (50. Kâf 29)” taahhüdünde bulunan O’dur. Keza, “Hesap gününde hiç kimse zerre kadar zulme-haksızlığa uğramayacak ve siz de sadece yapıp ettiklerinizin karşılığını göreceksiniz! (36. Yâsîn 54) buyuran da O’dur. Şu halde, cehennem bir İllâhî zulüm değil, bilakis adl-i İllâhînin muktezâsınca ikâbı hak eden her zalim, kâfir ve mücrimin hak ettiği karşılığı görme yeridir. İnsanoğlu dünya üzerinde diz boyu şer üretmekte ve onca şer çoğu zaman üretenin yanına kâr kalmaktadır. Mademki Allah mutlak adildir, o halde şerrin hesabını sorması da vaciptir. Hâsıl-ı kelim netice-i meram, cehennem ve uhrevî azap adl-i İllâhînin mucibince elzemdir.”⁴⁵

Evet, Kur’ân masdâriyeti yönüyle Allah’ın kelâmı olması hasebiyle içeriği ile haklıdır. Ancak zahiren şiddet unsuru içerdiği söylenen bu tasvirlerin hikmet açısından değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Kur’ân Vakıa Suresi 45 ila 47. ayetlerinde bu azabı: (Çünkü onlar), önceleri, zevk-u sefâ bir hayat içerisinde sefahate dalmışlardı. (Onlar) büyük günah(lar)ı işlemede ısrar ederlerdi. Şöyle diyorlardı: “Ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı! (Hakikaten) biz mi yeniden diriltileceğiz?!” ifadeleriyle ‘onların dünya hayatında zevk ve sefâ içinde bir hayat içinde olmaları, şirk içinde olmaları ve son olarak da ahirete inanmamaları gibi üç ayrı sebeple illetlendirmektedir.”⁴⁶

Malumdur ki din sadece ahiretle alakalı değil aynı zamanda dünya hayatını da düzenleyen kanunlar mecmuasıdır. Manevî ve ahlakî endişelerin hesabında olmaksızın zevk-ü sefâ içinde hayat sürdürme toplum hayatını negatif olarak doğrudan etkileyen bir unsurdur. Buna bağlı olarak ahiret inancı imanın lubbu olup, esasları içinde tam ortasında yer alır. Dolayısıyla sosyal hayatın sağlıklı bir zeminde işlemesine vesiledir. Zira ahirete inanmak insana hem ferdi hem de sosyal mesuliyet duygusu kazandırır. Mesuliyet duygusu taşıyan insan da çevresine karşı davranışlarına azami dikkat eder. Buradan ayrıca Kur’ân öğretilerinin müspet hareketi teşvik etmekte olduğu hakikati de açıkça görülmektedir.

Bedüzzaman da cehennemi dâru’l-ceza cihetiyle değerlendirir ve ona göre nev-i beşerin en büyük meselesi Cehennemden kurtulmaktır.

‘İnsanlığın önünde duran ve onu tehdit eden en mühim ve büyük meselesinden birisi de ebedî hayatında “cehennemden kurtulmak” meselesidir. Zira “Dünya bir misafirhânedir. İnsan ise, onda az duracaktır ve vazifesi çok bir misafirdir ve kısa bir ömürde hayat-ı ebediyeye lâzım olan levâzımâtı tedârik etmekle mükelleftir.”⁴⁷

45. Öztürk Mustafa, *Kur’ân’da Cehennem ve Azap Figürleri*, İslâmiyât, Üç Aylık Araştırma Dergisi, cilt 5, sayı 1, Ocak-Mart 2002, s. 110.

46. Bkz. ez-Zuheylî Vehbe, *et-Tefsîru’l-Yasîd*, Dâru’l-Fikr, Dımaşk, 1422, III, 2567.

47. Bedüzzaman,

Cehennem bir
vazifesi de dünya
tarlasının ebedî
bir mahzen ve
ambarı olmasıdır.
Yeryüzündeki
her türlü şerler,
çirkinlikler
ve küfürler
Cehennemi netice
verecektir.

Cehennemdeki şiddet figürlerinden çok, şahsın kendi kesbi ile o ceza-yı hak etmesi şeklinde yaklaşır. Aslen kendisine yapılan onca zulümlere sabretmesini, onlara beddua etmemesini, hakkını helal ediyorum demesini başka türlü izah etmek zor.

‘Cennet ve Cehennem, şecere-i hilkatten ebede doğru uzanıp giden iki daldan tezahür eden iki semeredir ve kâinatın teselsülen gelmekte olan silsilelerinin iki neticesidir ve ebede doğru akıp giden kâinat seylini iki mahzeni ve iki havuzudur. Kötülüğü, şerri, zararı tevliid eden maddelerin bir tarafa çekilmesiyle Cehennem; iyiliği, hayrı, nef’i doğuran maddelerin de diğer tarafa çekilmesiyle Cennetin teşhizatları ikmal edilecektir.’⁴⁸

Ona göre cehennem, hayr-ı mahz olan daire-i vücudun Hâkim-i Zülcelâl’inin hakîmâne ve âdilâne bir hapishane vazifesini gören dehşetli ve celâlli bir mevcut ülkesidir. Hapishane vazifesini de görmekle beraber, başka pek çok vazifeleri var. Ve pek çok hikmetleri ve âlem-i bekaya ait hizmetleri var. Ve zebani gibi pek çok zihayatın celâldarâne meskenleridir. Bu cihetten bakıldığında ona göre cehennem yaratılmış olmasının hikmeti Cenâb-ı Hakka bakan izzeti ve namusunun bir gereği olmasıdır. Korkunç cinayetleri işleyen bir cani, bulunduğu şehrin izzetli hâkimine “Sen beni cezalandıramazsın, hapse atamazsın” diyerek meydan okusa, elbette o şehirde hiç cezaevi olmasa bile o edepsiz için bir yer yapılacaktır. Benzer şekilde küfürle Allah’ı inkâr eden ve isyanıyla O’nun izzetine dokunan biri için Cehennem varlığı gereklidir.⁴⁹

Cehennem bir vazifesi de dünya tarlasının ebedî bir mahzen ve ambarı olmasıdır. Yeryüzündeki her türlü şerler, çirkinlikler ve küfürler Cehennemi netice verecektir. (Bkz: Sözlür, s. 80; Şuâlar, s. 522) Başka bir ifadeyle dünya tarlasında zehirli çekirdekler ahirette sümbül verecekler, zakkum ağacı ve meyvelerine dönüşeceklerdir.

Abstract

The Qur’an is a set of values that elevate man to the level of real humanity and aim at providing subjects of Allah the happiness in the world and in the Hereafter. Despite that the Qur’an is being made the subject of different interpretations and discussions.

The meanings possessed by the verses of the Qur’an are liable to different interpretations as a natural result of the richness of the Arabic language. There must be certain criteria for the correct interpretation of the Qur’an. Among the conditions of understanding the Qur’an appropria-

48. Bediüzzaman, *Mektubat*, 28. Mektup, Beşinci Nükte, s. 548.

49. <http://www.saidNursi.de/risale-i-nur/enstitu-yazilari/5310-cehennem-yaratilisindaki-hikmetler-nelerdir.html>

tely there might be approaching it without prejudice and bias; not getting too far from the apparent meaning of the verse; a holistic approach to the Qur'an; and the endeavor to catch the main message meant by the Creator. The framework of our paper is to analyze the correct ways of reading (understanding) the Qur'an and discussing the claims associating the Qur'an with violence.

Key Words:

The Quran, violence, jihad, woman, abstention, coercion in religion

